

Voor het twee uur is, mag hij niet komen vragen naar den afloop van de operatie.

Voorjaar. De zon schettert langs het koper in den winkel, streelt het doffe blik van de bussen, kristalleert het glaswerk, vindt den weg naar den spiegel in de beslotenheid van de achterkamer, op den geslepen rand breekt het in de tranen van het spectrum.

Een uur nog. Maar het kon zijn dat de klok van den uurwerkmaker op den hoek later aan den tijd is.

Jan loopt over de straat. De zon speelt met de bloeiende linden. Een man die het stuur kwijt is. De zonnevlekken glijden over zijn rug.

Oordeel over ons. Is de hoop die ons leven doet, onze roem, onze schande? Is het om een woord van begrip, om een begripenden glimlach van onze zieke, toen we leden, de vrees die te verliezen, dat wij klagen om den naaste die ons afgenomen wordt? God weet dat ons het intellect ontbreekt om op die gave van het leven, de gemeenschap, de hand te leggen. Maar wie durft zeggen dat het ons egoïsme is, dat geraakt wordt in den ondergang van vrouw of kind? Ja, het is de stomme, grondeloze, heilige zelfzucht, die een weidevogel boven de stad doet klagen, waar haar jong in verdween, gevangen. Er heerschen andere machten over ons, dan die, die reeds door woorden verlamd zijn.

Als het gordijn voor het linker bovenraam van het ziekenhuis aan de markt half opengeschoven is, dan is er hoop. Zoo is het afgesproken met de pleegzuster. Jan loopt over het trottoir, onder de kastanjeboomen. Hij heeft nog niet opgekeken. Nog niet. Nu nog niet. Als hij opkijkt, wéét hij. Hij is toch geen schrijver die met zijn hart speelt om te zien hoe angstig het kloppen kan.

Nu. Hij kijkt op. Zie, zijn oogen zijn vochtig. Hij weet niet van zijn eigen eenzaamheid, hij die hunkert naar — het onbegrip van zijn vrouw. Hij ademt lichter. Er is hem een tekst in den zin geschoten: Roep mij aan in den dag der benauwdheid, en Ik zal u uithelpen. Nu kijkt hij op. Het gordijn is opengeschoven. Natuurlijk. Het gevaar is voorbij, hij wist het.

Daar staat hij op de hardsteenen stoep. De zuster doet hem open voor hij gebeld heeft. Ze heeft tranen in de oogen. Ze glanzen in den witten koker van haar kap.

„Ik feliciteer je, Wiersma.”

„Stil,” zegt hij. „Ik wist het.”

Het wachten is op den terugkeer van Frouke — en op de doktersrekening. En op andere wissels. Het kwaad komt op als de woeker in een najaarsbosch.

Jan laveert door zijn huis — hij zal het nooit leeren, te loópen door zijn woonstee: na vijf en twintig jaren zal hij nog als een dief om zijn eigen toonbank zwaaien. Het huis is leeg, de kinderen zijn in huis genomen door de baker. Jan is hier alleen met zijn arbeid en — de Schrift. 's Morgens eet hij twee sneden roggebroom, die zoo dik zijn als zijn kerkboek. Des middags hetzelfde maal. En 's avonds.

Zijn gebreken en zijn deugden nemen woning in zijn lichaam. Zijn gezicht verandert; wat in hem waar is, en stand houdt, belijdt zich in zijn trekken. Het leven keurt en zet zijn stempel. Het lijkt of de jukbeenderen verder van elkaar staan; de wangen worden dunner, liggen plat op de kaak. Het blijkt dat er bulten op het voorhoofd-been zijn. Er liggen voren in de huid boven de oogen.

Hij werkt hard met weinig hulp, 's avonds rekt hij. Hij cijfert, zint over getallen om de eindjes aan elkaar te knopen; zijn kruiperig gebogen rug werpt een reusachtig schaduwbeeld op het scherm van het gordijn; een diepzinnig schimmenspel.

Toch wordt hij in het oog gehouden, door sommigen. Door den grutter Gerrit Christiaan Beltman bijvoorbeeld. De koning van de Nijstad noemt men hem. Hij is niet doleerend, die Beltman. Hij alles minder dan koksiaan. Hij rijdt over de Nijstad op z'n hooge Eysink-fiets met dubbel frame als een vorst; de witte keizer-Napoleonbaard ligt over de revers van zijn jas. Misschien is het zijn glimlach, die den rug van een doleerende krom houdt. Voor alles moet betaald; de bescherming van den sterke is het duurste. Och, als men alles zeggen kon wat men wist.

De paarden, die voor zijn meelwagen loopen, zijn mooier dan die van baron Van Genne. Alles wat hij doet is royaal. Hij zal er bijvoorbeeld aardigheid aan hebben, geiten te houden. Het zijn groote, witte dieren, die geen mensch eerder gezien heeft, ieder praat er over. Hij laat een fabriek zetten. De passiebloem. Betonnen zolders zijn er in, die moeten gekeurd worden. De aannemer huurt twintig losse arbeiders, die zooveel honderd zakken zand voor die en die som op de drie zolders zullen dragen. Men begint met de bovenste. De ballast ligt er; men meet; alles klopt; zooveel centimeter mag de vloer doorbuigen. De arbeiders beginnen den last naar den tweeden zolder te slepen. „Stop” commandeert de Baard. „Als de bovenste zolder goed is, zijn de andere twee ook vertrouwd.”

De aannemer is het nu al lang goed. Hij begint de arbeiders uit te betalen; ieder het derde van de overeengekomen som. De Baard staat er bij. De eerste ontvangt z'n loon, hij mokt, maar zwijgt. De tweede.

„Stop,” commandeert Gerrit Christiaan Beltman. „Je betaalt wat je afgesproken hebt.”

„Maar de menschen hebben maar het derde van het werk gedaan.”

„Ze moesten mij laten zien dat jou bouwerij in orde was. Ik heb het gezien, ik ben er tevreden mee. Dat is een bof voor hen; niet voor jou.”

„Maar ze hebben maar een derde van het werk gedaan. Ik geef niet meer loon.”

„Zoo. Geef je niet meer. En ik wil dat ze hun volle pond krijgen. Moet ik het ze geven? Jij geeft niet meer dan een derde, zeg je. Is dat je laatste woord?”

Nee, het is het laatste woord van den man niet. Geen kwestie van. Hij heeft er nog honderd. Hij roept de menschen binnen, en onder de oogen van den Baard betaalt hij ze, wat overeengekomen is. Dat is zijn laatste woord.

Van zoo'n Christiaan Beltman kan alles het daglicht zien. Zelfs zijn nederlagen.

Nu komt hij op een dag bij Jan Wiersma binnen. Die zit achter

zijn roggebroodpillen, het is zes uur. De kamer is redelijk netjes, naar dat er een man over het huishouden gaat. Het is de derde week dat Frouke in het ziekenhuis ligt.

Met een flinken ruk gaat de winkeldeur open. De schel luidt met een rij nerveuze stuipen.

Wiersma loert door het raam, daar komen de voetstappen de gang al in.

Wanneer vervalt de wissel van den grutter? Den dertienden. Dat getal zit vast in Jan's hoofd. De dertiende. De dertiende.

De grutter komt binnen. Jan blijft zitten en kauwt. De Baard komt binnen. Hij monstert met een half oog de tafel, het zwarte brood, de zwarte koffie. Dat staat hem aan, maar men merkt het niet aan hem.

Hij blijft wijdbeens in de kamer staan. De slippers van zijn keizer-Napoleonbaard liggen over de revers van zijn buis. De buks hangt hem over den schouder; hij is op jacht geweest.

„Moet je nog rogge van me, Wiersma?”

„Dankje.”

Hij slaat geen best figuur, die Jan Wiersma. Hij blijft dooreten, dat moest hij niet doen. Hij pakt z'n mes op, legt het neer, glimlacht om wie weet wat voor onredelijke reden. Er ligt altijd iets onzekers over zijn doen, hij doet denken aan een bleek stuk week marsepein; het is maar een vergelijking natuurlijk. Komt dat doordat het hier en het hierna om zijn ziel schooien? Enfin. Maar let op: daar zit een man die bij slot van zaken niet opzij gaat. Begrijp goed, hij maakt een krommen slag; hij weet het; of liever hij weet het niet, maar hij voelt het. Maar: hij slaat. Hij slaat toe. Het is op de manier van: een twee drie in Gods naam. Maar: op dat eene oogenblik, dat de boel barsten gaat of breken, zal hij wel kunnen toeslaan. Dat moet men hem nageven.

„Dus je moet geen rogge. Je weet 't wel?”

„Ik weet 't wel.”

„Heb je dan nog?”

„Ik eet er toch van.”

Zesde Kerstboek 15

„Hm.” De Baard strijkt zich over den baard, verpoot z'n schoenen. Stille. Dan:

„Ja, je eet. En hoe is 't op je zolder. Of heb je in voorloop?”

„Nee. Maar . . . ik ben in gesprek met Bulsing en Heslenfeld.”

„Hm. Nou, dan niet.” Hij pakt den deurnop. Hij dringt niet aan. Wie weet, is het een opgemaakte mouw geweest, van weerskanten.

„Hoe is 't met je vrouw?”

„Met m'n vrouw? Goed. Zoetjes aan. Misschien dat ik haar met veertien dagen weer hier heb.”

„Kom. Dan is dat weer in het reine. Ze heeft het ver weggehaald. Ik heb gedacht: die zien we niet weer, toen ze met de brancard voor m'n deur langs kwamen.”

„Ik was er zelf ook bang voor. Een moeilijke weg, Beltman. Maar we weten wie ons leven in de hand heeft. Er staat . . .”

„Ja ja. Gegroet, hoor.”

Zoo iemand als de Baard houdt niet van praatjes. Dat wil zeggen als het zaken aangaat. Bij den barbier speelt hij wel eens bok met de waarheid. Maar wie doet dat niet; dat doen we allemaal hier. Maar als het op zaken aankomt, houdt hij niet van praten. Een uur zelf zien is een week praten waard.

Drie dagen later komt hij zelf een zak bloem brengen bij Wiersma. Met de ponnie. Ja, dat is ook weer iets voor den Baard, om met die ponnie en de dresseerkar te gaan rijden, die den vorigen dag op hol geslagen is. Dat ging zoo.

Hij stond voor het raam van zijn kantoor. Dat was toen nog naast zijn grutterswinkel aan de Nijstad; de houten vloer blonk er steeds als de witte klompen van de boeren op Zondagmorgen. Daar komt de zadelmaker met wapperende slonde bij hem binnen. „Beltman, je ponnie is op den loop.”

Geen vijf tellen later staat de Baard voor de deur, met z'n Eysinck aan de hand. En daar slingert het gerij de stad in, alsof satan het met zijn nijdigen voet een duw gegeven had. Met ziet geen spaak

aan 't wiel, zoo raast 't rad over de klinkers. Wie de ponnie gekend heeft, die kan getuigen of 't ding niet den geest van 'n hackney over zich had. Wie hem in z'n goeie dagen over de straat zag gaan, weet, wat voor roffel de mekaniëk van z'n pooten — hij smeedt de knieën hooger dan 't gareel — wat voor roffel de mekaniëk van z'n pooten op de straatsteen placht te slaan. Toen — het paard, de man en de wagen waren niets dan gang, vaart. De menschen op straat stoven uit elkaar als musschen voor 't onweer. Zoo ging dat de Nijstad over, recht op de haven af.

. . . . Kan, wie er bij gestaan heeft, vergeten, den donder van het „Hoo” dat over de kaai loeide, toen de Baard het ondieer bij den teugel greep? Bij den teugel vatte? Hij sprong het paard bij den kop op, zijn vuist gehakt in den manenkam. Zoo trok hij den kop naar den grond en bracht het dier tot staan. Het geslacht dat na ons komt mag zeggen naar wat voor stemmen de Baard en zijns gelijken luisteren. Het leek of de duivel van het paard in hem gevaren was. Dat was geen mensch meer, die den rillenden stalknecht uit de kar beurde. Wij stonden er bij. De besten onder ons mogen begrepen hebben aan zijn vertrokken mond wat een natuur als de zijne dag aan dag aan de dingen, aan de wereld lijdt. Zijn oogen waren groot en er lag een floers over.

Hij stond rechtop in de kar, de zweep in de hand. „Los” commandeert hij. Het beest rilt, schudt de flank, haalt den adem in den heeten trechter van zijn rosse neusgaten, het lijkt of er bloed in staat.

„Vooruit.” Het dier hoort de stem; legt de ooren plat; de menschen gaan op zij; zal hij zoo de haven inrijden?

Daar gaat het paard. Stap, en stap en stap. Niet het paard stelt de pooten op de steenen, maar de wil van den demon in de kar. Daar wendt de Baard de kar pal voor de rechte kaai. Wat is het gevaar voor dezen mensch? Leeft hij van het voedsel dat van den overkant gereikt wordt, evengoed als Jan Wiersma, de Koksiaan, die er bij staat, overwonnen? God wijze ieder het pad dat boven ons uitvoert, naar Hem op.

Daar gaat hij. Hij houdt de teugels strak. Nu slaat hij het dier langs de bezweete schoft. Het dier veert op. Het is gekalmeerd

en zijn kracht is niet ingezonken. Dat doet de macht van den mensch, die het leidsel houdt. We spraken altijd van „de ponnie” in die dagen; maar het was een z.g. dubbele hit, en hij was zoo groot als een vol-slagen paard.

Nu mag iedere boer, die een paard kent, zeggen, hoeveel een beest, dat zoo'n geschiedenis heeft gehad, aan waarde verliest. Er zullen er zijn, die zeggen, dat het goed is voor den slachter; of geschikt voor een boer die achteraf woont en zwaar werk heeft en schraal voer, misschien.

De koning van onze Nijstad maakte er een van z'n beste dieren van. Zoo lang als het voor de wagens van de Passiebloem heeft gelopen is er de couragie niet uit gegaan. Dat zegt veel. Het is geen te groote kunst, de natuur uit een paard uit te ranselen, tot het niet meer is dan een motor die op een tik met de zweep aanzet. Zooals er honderd paarden door de Nijstad en honderdduizend door 't land loopen, die alleen nog trekken en vreten. Als ze een keer achteruitslaan of elkaar den rug krabben kijken wij vreemd op. Ons ras zal werk hebben dat straks voor God te verantwoorden.

Enfin. De Baard zit den volgenden dag op kantoor en belt den stal op. Hij laat Bars den stalknecht de ponnie voor de dresseerkar zetten, en een zak bloem er op gooien. Zoo gaat het op het zorgenhuis van „den blikken domenee” af.

De ponnie valt met een nerveuzen ruk in 't zeel, dien de Baard niet heelemaal aanstaat. Maar hij laat niets merken, houdt het leidsel strak, en draaft de Nijstad over. Bij den bakker bindt hij een reep los, zet den hit aan den lindeboom vast en gaat met de baal bloem op zijn nek de buitengang in, die, donker als een krocht, naar den meelzolder van Jan Wiersma voert. Het Enakskind schrijdt door de poovere bedoening van den Koksiaan als een soldaat door een armeluiswijk, dat is eerst loopen. Hij kijkt links, hij kijkt rechts, de trap kraakt, de wenkbrauwen staan hem hoog, en hij taxeert met een glimlach, die zich een Koksiaan van de huid mag poetsen.

De zolder is leeg. Een halve zak bloem, een halve zak rogge, een

baal zemels. Je kerk staat maar leeg, dominee. De Baard wist dat het zoo gesteld was, trouwens een geweigerde wissel gaat een deur uit als de slechte adem uit een ziek keelgat, ze blijft geen geheim, maar hij houdt er van, de dingen met zijn eigen oogen te zien.

Hij klopt zich het meel van zijn jas — het is sinds lang geen dagelijksch werk meer onder den zak te gaan — en loopt over de krakende zolderplanken naar het raam. Hij kijkt een oogenblik over het heem van den bakker met z'n vervallen schuur, z'n verweerde hoenderhok, en den cintelhoop. Een stokoude pereboom staat z'n brongroenen stam in de zon te warmen. Hij staat zoo een oogenblik in gedachten, de groote handen op den rug, en loopt dan de smalle trap af, die hem maar amper doorlaat.

Hij neemt z'n weg door de keuken, om naar het voorhuis te komen waar hij Jan met een klant ziet.

Hij stapt dan door de keuken, en denkt bij zich zelf: het was niet kwaad als ik wist, wat die Koksiaan 's middags eet. Het was kwart over twaalf. Van wat daar op tafel staat, kan geen vlieg leven. Een kom met zwarte koffie, meer staat er niet. Hij kijkt nog even onder 't aanrecht — geen middageten. Hij loopt naar de kast — daar staan drie sneden zwart roggebrood op een wit bord.

Als hij dat zwarte brood ziet staan zegt hij een vloek. De knop van de ingebouwde kleine kast zit ter hoogte van zijn oog. Hij doet de deur dicht en pakt den knop beet met zijn twee vingers, alsof hij Jan zelf daar een vlek op de jas wees. Zoo. Dicht weer.

Dan loopt hij resoluut naar voren. Zijn gezicht staat zoo vies alsof de wereld was gaan rieken in zijn neus.

In de gang komt hij Jan tegen.

„Jan, ik heb je een baal Kansas op zolder gelegd.”

„Dank je wel, hoor,” zegt Jan met ingestudeerd welwillen, en hij keert zich om, om den grutter uit te laten.

Maar deze houdt hem tegen, en gaat Jan voor, de kamer in, waar hij een stoel bij de tafel schuift en zitten gaat.

„Ik moet een oogenblik met je praten.” Hij inviteert met een

armzwaai den bakker om in zijn eigen huis in zijn eigen pompeuzen leuningstoel te gaan zitten.

Let nu op. De golf van ernst die het wezen van onzen koning op dit oogenblik is, vloeit over den gebogen rug van den Koksiaan. Zal hij wijken? Dit uur gaat wegen; de atmosfeer zegt het. Zal de marsepein-man portuur zijn voor dezen Lamech, die twee vrouwen heeft, en een kind om een buil dood sloeg? En dan gebeurt het wonder. Hij geeft portuur, Jan. Wat voor macht heeft God in een hart gelegd, dat het met den ernst van het uur mee-wast, tot een waardigheid, die troost over alle vernedering? Er is geen sprake van dat Gerrit Christiaan Beltman anders tegen den Koksiaan spreken kan, dan als een man het tegen een man doet.

„Je moet,” zegt hij, hij heeft de hand onder het hoofd en kijkt Jan aan van uit de ooghoeken. „Je moet van mij, Jan Wiersma . . .” hij kijkt het raam uit; hij begint opnieuw, hij zegent Jan, vloekt hij God met zijn woorden. „Je moet van mij, Jan Wiersma, je rogge, je weitenmeel, je zemels, je krenten betrekken.”

En Jan begrijpt, wat de Baard hem gaat aanbieden. Vrij van geldzorg

Een oogenblik is het, of Jan Wiersma zal gaan schreeuwen. Maar het komt niet verder dan kreunen. Maar kreunen is erger. De onmenselijke marteling van deze minuut voor minuut afgeleden weken springt hem op de huid. De onbenoemde angst, dien hij in de mars droeg op zijn tocht in den nacht langs den dood en den ondergang. Op het moment dat een mensch voelt, op het moment dat het hart indachtig wordt: voelt hij welk stuk het ten halve herkende leed uit hem weggesneden heeft. Op het moment dat het hart de diepte van het leed ziet en peilt, is de achterstand in ons ingehaald.

Voorbij. Christiaan spreekt verder.

„Neen,” schudt Jan Wiersma.

Alsof het ja was, spreekt de ander door.

„Je betaalt — wanneer het uitkomt. Over een jaar, over twee jaar, over vijf jaar.”

„Neen.”

„Hier komt, van mijn kant, iedere week, de rogge, de bloem, die je in je zaak noodig hebt”

Nee, schudt het hoofd aan den anderen kant van de tafel.

„Wat neen,” valt de grutter uit, zijn stem slaat over; „niet neen, maar ja. Denk je dat het voor een mensch uit te houden is, dat zijn buurman zich een kist van zijn eigen miserie timmert? Ben je kerksch en wou je een ander dat aan zijn hals hangen? Of hebben jullie zoo'n stijven nek, dat je nog niet leenen kan; en je geeft zelf? Ben ik niet goed genoeg om zalig te worden van 't geven? Dat willen jullie immers. Of moet jij straks in de brancard als ze je vrouw weer laten gaan. Roggebroodeter. Ben je bang dat ik je later op de teenen zal gaan staan, omdat ik je nu voorthelp? Ken je den Baard niet?

Weet je nog niet, jij Koksiaan, dat de akkers en het meel van die en die zijn; maar dat de wereld, de grond en het koren van ons allemaal samen is, als het er op aan komt?

Ben je bang dat je me niet terugbetalen kunt? Kijk uit. Wat heb ik gezegd. Heb ik gezegd, dat ik je geef — of dat ik je leen? Zie ik er uit als een vaatdoek, die niet weet of hij geeft of leent? Heb ik verstand van een zaak, van zakendoen of niet? Luister naar me. Ik ken jou. Ik ken je zaak. Ik weet ook wat risico is. En ik zeg hier: als ik al m'n geld zoo veilig kon uitzetten, als ik het met 't beetje doe waarmee ik jou meel voorschiet, dan was ik zoo goed als de bank. Weet, dat de Baard dit niet gauw zegt. Niet van een mensch en niet van een zaak.”

Het is een wonderlijk uur. De zomerdag ligt stil aan de straat; is het een kleed dat op een vrijen mensch wacht?

De koning staat op. Hij keert zich af en weer terug.

Nu staan beiden tegenover elkaar. En.

„Het is goed,” zegt Jan Wiersma. En toen kwam de beurt aan hem.

De Baard keek neer op hem, onder zijn oogleden uit.

„Ik geef me niet af met de kerk,” zei hij nog. „Maar, als je niet kerksch was, weet ik niet, of ik je beloofd had, wat ik daar net deed.”

„Zou je zooveel minder zijn, als je naar de kerk ging?” Jan kwam een pas naar voren.

„Ja.”
„Hoe komt het, dat ik er niet minder van word?”
„Voor den een is dit goed, voor den ander wat anders. Den een bekomen de boonen, den ander het spek.”
„Een man als jij, Beltman, doet zijn best uit nood: omdat hij niets beters weet te doen.”
„En jullie dan?”
„Omdat wij 't voor onzen plicht aanzien.”
„En zou dat zoo'n groot verschil geven?”
„Wat voor knecht heb jij liever in je fabriek: iemand die z'n werk uit balsturigheid goed doet, of iemand die 't doet omdat hij er wat in ziet?”
„'t Zou me niet kunnen schelen, als ze hun werk allebei goed deden. Vin-je dat de Baard z'n werk niet goed doet?”
„Dat weet je wel beter. Maar wie van de twee knechten zou zich op den duur het gelukkigst bij z'n werk voelen, denk je?”
„Och, 't gelukkigst Weet je, ik zou er niet tegen kunnen, dat een dominee of een pastoor me 't paadje aanwees, waar ik langs moest.”
Het glimlachje op z'n gezicht was hetzelfde, dat iemand heeft, — half geïnteresseerd, half schaamachtig — die een idioot of een kind in z'n fantasie een oogenblik volgt.
Toch zette hij precies den voet, waar de ander hem z'n plaats wees. Ik loop — maar ik kan terug als ik wil.
„Waar je nog komt, Gerrit Christiaan Beltman, weet ik niet.”
Er wies een vreemde macht in de woorden van den Koksiaan. Hij zei dingen die ze geen van twee voordien geweten hadden. De fabrikant keek als iemand kijken kan die op zichzelf betrapt wordt.
„Waar je nog komen kan, weet ik niet. Maar dit weet ik wel: dat je bang bent, dat je daar niet meer komen kan, als je je den weg laat wijzen. Je bent bang voor je zelf en je durft jezelf niet loslaten. Maar hoe weet je dat je met geduld en vertrouwen niet daar komen kan, waar je opstandigheid en baloorigheid, die je nu den krop opzet, je misschien brengen kan?”

Zwijgen. De koning van de Nijstad laat zich de biecht aanzeggen door den Koksiaan. Zijn gezicht staat toegeefflijk, uitdagend. Hij verdedigt zich met een glimlach op een terrein waar zijn gewone wapens ballast zijn. De bliken domenee past, vouwt, schikt en plooit zijn gedachten in woorden die niet mogen kwetsen. Zijn blik wordt vol en glanzend.

Een soldaat die zijn land waardig verdedigt, is Jan Wiersma niet. Maar welke mensch kraakt het gebeente niet, als hij den schouder onder de vracht van het Christendom zet. Het is een zacht juk, en een lichte last. Maar een Gerrit Christiaan Beltman vraagt niet òf, maar hōe we die dragen. — Daar staat je voet in den mest, Koksiaan. Hoe staan je oogen zoo flauw, je bent immers verlost. Waarom heb je geen meel gekocht, toen de prijs laag was, zooals ik? Stakker. Gebruik je ellebogen, als je je plaats wil houden. — Met dat soort pijlen schiet een man als de Baard. Hij heeft het in zekeren zin gemakkelijker dan een Christen. Hij draagt de wereld; de Christen heeft den last van het hierna er bij.

De Koksiaan is de kamer op en neer gaan loopen. De Baard wacht af. Met een zekere getemperde afgunst op zijn gezicht blijft Wiersma ten slotte vlak voor zijn bezoeker staan.

„Een man als jij, Christiaan Beltman, gaat zoo vrij over de wereld als een vliegende vogel. Alles is van je gading. Alles wat je de borst ruim houdt, is je gegund.”

„Kom kom. Denk je dat een liberaal zich niet aan beginsels houdt, al heb ik ze niet zoo vaak in den mond als jullie.”

„Dat je dat doet, Christiaan Beltman, heb ik daarnet gezien. Je hebt me ruimte gegeven. En meer. Ik kan alles nog niet overzien. Maar: je bent vrij in je doen en laten. Zeker, je weet wat het fatsoen waard is in de wereld. En je eer. En de maatschappij. Maar . . . hoe zal ik het zeggen . . . Er was eens een schoolmeester, Beltman, die een kwajongen niet baas kon. Alles overhoop gehaald, en geprobeerd — maar werken wou de vlegel niet. De man zat er mee; hij had al zijn kruit en strafwerk verschoten. En wat deed hij toen? Hij gaat naar den vader van den vlegel, en zegt:

Schoenmaker, je moet me permissie geven, om je jongen een pak slaag te geven. Ik zal hem niet slaan; zoover komt het niet. Maar ik moet weten, dat ik er de vrijheid toe heb. Goed, zegt de vader, die heb je.

En van dat oogenblik af kon hij met den jongen werken. Er was niets mee te doen. De man had armslag.

Zoo gaat het jou ook, Christiaan Beltman. Als het niet hooger of lager wil, sla je er op los. Als je moet kiezen tusschen Christiaan Beltman en een ander; ik bedoel als er geen plaats is voor jullie beiden, dan duw je de ander op zij. Je slaat er op. Er is geen wapen zoo grof of jij mag het gebruiken."

„Wat bedoel je hier eigenlijk mee? Denk je dat ik een dolleman ben, die het liefst er op inhakt?"

„Natuurlijk denk ik dat niet. Maar geloof je dat de menschen, die bij je op de Passiebloem werken, zoo hard voor je zouden loopen, als je niet voor twee jaren een van hen, was het niet de Kraai; als je de Kraai toen niet de trap afgegooid had? Dacht je dat jij je nu de sterkste zou voelen, dat je zoo op je gemak zou zijn onder hen, als je er dien eenen keer niet op geslagen zou hebben?"

„Maar m'n goeie man, je vergeet dat diezelfde Kraai me een week later den halven baard van m'n gezicht getrokken heeft."

„Neen, ik vergeet het niet. Ik weet dat de Baard vroeger met een vollen baard over de Nijstad liep. Maar — het doet een mensch geen kwaad als hij eens een keer onderligt. Als de anderen maar weten, dat men toeslaan kan. Ik kan je soms benijden. En jij bent een man die van allen kost meeëten mag. Bij de mooie freule Van Genne zelfs ben je welkom, als het waar is, wat men zegt."

De toon van den fabrikant werd even schamper, toen hij met een kleineerend lachje zei:

„Ja. Ik zou wel eens willen zien, hoe zoo een als jij je geluk daar probeerde."

„Je zal het niet zien."

De Baard herstelde zich. Het leek of hij zich min of meer schaamde. De deugd is wel een heel waarachtig goed, als de blik van een een-

voudig, eerlijk man de overwinningen van een Lamech tot schande kan maken.

„Wou je me daar een verwijt van maken? Je zei het daarnet zoo mooi, biechtvader. Hoe zei je dat ook weer. Ik moest nog ergens komen, of zoo. Ik weet niet of ik je recht begrijp, maar . . . hoe weet jij hoe het bij mij gesteld is? Dacht je dat Christiaan Beltman Christiaan Beltman was geworden als hij naar je pastoors en domenees had geluisterd, die zeggen dat hij een straatje om moet gaan als hij die en die vrouw tegenkomt; of het maar accepteeren moet dat een zaaddrager of een paard een loopje met hem nemen? Als je me vraagt — ik — ik weet niet wat ik mag of niet mag. Ik wil het je wel zeggen ook: ik weet eigenlijk ook niet wat ik wil. Maar een straatje omloopen wil ik niet. Voor geen vrouw en voor geen knecht en voor geen paard.”

„Over je oordeelen, Beltman, doe ik niet,” zei de ander rustig. „Maar — je zegt daar net, ik weet niet wat ik wil. Weet je wat je wil? Hier, door deze tafel slaan wij geen van tweeën heen. Maar een zenuwlijder in een gesticht slaat door een deur van een handbreed. Dus de kracht van een mensch kan het toch.

Zoo is het misschien met jou. Ieder zegt dat 't niet kan, maar je voelt dat je dwars door die tafel heen kan. Er is iets in je, dat je zegt, dat je 't kan. En je kunt het ook. Er is geen grens aan wat een mensch kan. Maar je zoekt naar een pad, waar al een weg is. Ik wil niet zeggen, dat je grooter zal worden, als je je aan Christus onderwerpt. Maar ik geloof wel dat je gelukkiger zult leven als je het doet. Eens zal je blijven steken. Is er een mensch die dat kan, wat Christus kon? Er is nog niemand gekomen, die meer geweten heeft dan Hij. Hij heeft de stem, waar je naar luistert, sterker gehoord dan jij. Hij wist het geheim van deze wereld, dat je zoekt; (ik heb je gisteren gezien); en Hij heeft het niet gebruikt, zoo zeker bezat hij het. Jij, die zoo uit ieder mensch kunt halen, wat hij voor je heeft: weet je niet dat een zwakke, die met een sterke omgaat, zich moet overgeven, als hij wil blijven leven? Praat je met een knecht, die naast je gaat staan? Hij werkt zich vast, als hij het probeert.

Een mensch moet zich overgeven, als hij niet wil vastloopen.”

Zoo praatte Jan, op dezen wonderlijken Herfstmiddag. De grutter hoorde hem zwijgend aan. Hij keek vermaakt, onzeker ook. Zoo ging hij weg.

Dit is het gesprek dat Jan Wiersma en Gerrit Christiaan Beltman gevoerd hebben.

OMMEKEER

DOOR

M. A. M. RENES—BOLDINGH

De vader stond voor het geopende venster en liet zijn blikken gaan over de velden vóór hem.

Zoo ver het oog reikte, behoorde alles hem toe en de vader knikte blijde en goedkeurend met het hoofd, alsof hij juist in dit oogenblik tot de ontdekking kwam, dat het leven 't goed met hem gemaakt had. Maar toch gingen zijn blikken slechts haastig over de golvende korenakkers en roodschemerende klavervelden, in niet meer dan vluchtige streeling. 't Was immers zijn wijngaard, de kroon van de gansche schoone bezitting, die alle goede gedachten van zijn hart tot zich trok.

Daar, tegen de heuvelhellingen aan den gezichteinder moest hij liggen en hoewel de warme, trillende zonnenevel het heel verre land tot een gouden droombeeld beproefde te maken, zag de man, die daar aan zijn venster stond, met groote duidelijkheid hoe de stokken zich rijden tegen de helling op, hoe de ranken meeschommelden in zacht gebaar met het trage beweeg van de zomerkoelte, en hoe hier en daar al een enkele tros te kleuren begon tegen het sterke, groene blad.

„'t Zal wel zóó zijn, dat ik met mijn hart zie, in plaats van met mijn oogen,” dacht de vader bij zichzelf, „want de groote afstand schijnt in 't geheel niet meer te bestaan, en ik zie alles zoo duidelijk, alsof ik midden in den wijngaard stond. En dat zal wel weer daardoor komen, dat ik altijd zoo zelf in den wijngaard gewerkt heb, en vreemde handen er nooit aan heb laten arbeiden. Een stuk van mijn leven is er in verwerkt, daardoor is mijn hart er door duizend draden aan verbonden en hebben mijn gedachten er hun vaste woonplaats.”

Een glimlach van herinnering vloog over zijn gelaat. Hij dacht

aan al het poten en enten, aan het spitten en snoeien; ook aan het blijde opwassen na al dien zwaren arbeid, en alle moeite en zorgen leken hem nu iets wonderschoons, een gouden schat, die in gewijde plaats bewaard moet worden, om niets van zijn heerlijkheid te verliezen. Nu, in de stilte van dit uur, mocht de schat te voorschijn komen en de vader stond, en hield hem in eerbiedige handen, en zag het leven groot en wijd als de zomerhemel zelf, die alles met zijn schittering omspande.

Maar nu is het zoo, dat wanneer iemand met zijn hart de dingen ziet, hij ook eerlijk alles moet zien, precies zooals het is. Zon en schaduw, goede vrucht en onkruid, vrede en gevaar, zij, die met hun hart de dingen naderen, moeten het alles zien en opnemen.

En zoo gebeurde het dan, dat de vader aan zijn venster ook veel van die dingen zag, die zijn gouden vreugde dreigden te verdonkeren. Schoot in gindschen hoek niet het onkruid in verbazingwekkende massa's omhoog? Het maakte zich breed van de goede sappen die er in den grond scholen, en straks, bij het wegstuiven der zaden, zou het 't werk van den vijand verrichten, die doornen en distels in zijn dienst heeft genomen om het goede en edele er door te laten verstikken.

De vader dacht aan het lot van zijn wijngaard, wanneer al dat onkruid ongehinderd zijn verwoestingswerk kon voortzetten, en hij voelde zijn hart zwaar worden van jammer, om dat, wat hij liefhad. Maar de waterputten waren immers ook niet in orde; als die nu ook nog verstopt geraakten, wat dan. De vader meende te zien, hoe de jonge ranken langzaam uitdroogden en verschrompelden; hoe een wijnstok, die veel vruchten beloofde, zijn sappen niet meer kon opstuwen naar boven en nu slap en krachteloos alles liet hangen, als iemand, die den strijd moet opgeven, terwijl de overwinning al in 't zicht is, alleen, omdat men hem de noodige hulpmiddelen onthoudt. Maar den strijd opgeven, dat beteekende immers, zonder vruchten blijven en wat was een wijngaard zonder vruchten anders, dan een schande voor 't land, dat hem droeg? Zijn wijngaard een schande voor 't land en zijn levenswerk een bespotting in den mond der

knechten. Zou men niet zeggen: „Hij is oud geworden en heeft niet kunnen volbrengen, wat hij in vroegere jaren begonnen is?” En zou een ander er niet aan toe voegen: „Hij heeft zijn zoons ook niet zoo ver kunnen krijgen, dat ze in zijn voetstappen wandelen en hem navolgen in liefde tot het landgoed?”

Toen de vader zoo ver gekomen was met zijn gedachten, had hij duidelijk het gevoel, alsof hij de beide handen voor het gelaat moest slaan van schaamte en verdriet. Maar hij wilde de wanhoop geen plaats geven en ook meende hij nu in 't geheel geen tijd meer te hebben tot overpeinzingen. Zijn hart had hem dit alles in onverbiddelijke duidelijkheid getoond — de wonderschoone mogelijkheden, het dreigende gevaar — nu moest er gehandeld worden, en de vader keek om zich heen, alsof hij zoo dadelijk met iemand over de zaak wilde spreken. Zijn jongens, zijn zoons, aan wie hij de bezittingen zoo goed als overgedragen had. Zagen die de dingen evenals hij? Ja, maar waar waren de zoons nu?

Nu behoorden ze toch naast hun vader te staan, zij, met hun jonge arbeidskrachten; nu moesten ze hem geruststellend aankijken en zeggen: „Nee vader, werkelijk, uw hart heeft 't u te erg voorgespiegeld. Wij komen er juist vandaan. Zie, onze handen dragen nog de sporen van het werken daarginds en onze kleeren wasemen den geur der vruchtbare aarde, waarover we ons den ganschen morgen gebogen hebben. We hebben van zonsopgang af gezwoegd, maar nu zijn ook de bronnen in orde, en 't onkruid, dat u verschrikt, is al verbrand tot asch.”

Moesten ze niet juist nu komen aandragen met een tros blauwschemerende druiven? „Zie vader, dit is een eersteling, een belofte. We hebben hem voor u meegebracht, en zoo God wil, zullen er vele, vele geogst kunnen worden dit jaar.”

Ja, waar waren de zoons! Nu hadden ze naast hun vader moeten staan, nu het groote levensverdriet zijn donkere vleugels rondom hem uitbreidde.

Als kleine kinderen, zulke, die nog aan de hand moeten voortstappen, had hij ze meegenomen naar den wijngaard en hen er

binnengeleid als in een heiligdom. Hij had hun de bottende knoppen gewezen en de luchtige ranken. Hij had hun verteld van het wonderbaar werkende wortelstelsel onder in den donkeren grond, en van de wisselende sapstroomen, en elken schoongevormden druiventros had hij hun voorgehouden als een bijzondere gave van God. „Is 't niet een wonder, dat Hij onzen arbeid hiermee kroont?”

Aan vaders hand was hun de lange weg naar den wijngaard slechts eene schrede geweest, en altijd, bij het opengaan der groote poort had uit hun oogen de heilige verwachting naar buiten gekeken. Stil waren ze dan naast hem gegaan, soms vragend, meestal zwijgend en dikwijls tot hun vader opziend met schuw ontzag, omdat hij hun nooit zoozeer als vader voorkwam, als juist in den wijngaard, waar hij de schatten van zijn hart hun vertoonde. Ook hun harten had hij beproefd warm te maken voor zijn levenswerk, door hun te vertellen, wat heel diep in hem leefde, dat een vruchtdragende wijngaard een van Gods lievelingsgedachten is. „Denk eens aan, dat je de uitwerkers mag zijn van één van Gods schoonste gedachten! Dat het per slot van rekening God is, die rekent op je trouw.”

Waren de zoons dan zoo zeer eigen wegen gegaan, dat ze van dit alles zich niets meer herinnerden? Ze hadden hem toch ook eens aangezien met groote, open kinderoogen, waarin een belofte blonk. — Maar het moest wel zoo zijn, anders waren ze nu toch zeker bij hun vader geweest — of in den wijngaard, die riep om hun jonge krachten. Doch dan had hij, die met zijn hart de dingen zag, hen daar wel bespeurd; dan was het levensverdriet niet zoo sterk op hem aangedrongen.

De vader meende, dat hij het beste zou doen met zijn zoons op te zoeken. Menigeen kon wel denken, dat dat een noodelooze vernedering was, daar de zoons toch bij den vader behooren te komen, wanneer hij ze noodig heeft. Maar 't kwam zeker, doordat de liefde zoo sterk was in zijn hart, dat hij aan een mogelijke vernedering niet dacht. Met het leed was de liefde geheel oppermachtig geworden en nu wilde ze arbeiden, terugroepen op goede, rechte wegen en samenvoegen, wat niet gescheiden mag zijn. De kinderen van den

vader en zijn levenswerk, dat is iets dat bij elkaar hoort, waarover de Engelen in den hemel zich verheugen kunnen. Daarom ging de vader uit om zijn zoons te zoeken en achtte hij zich niet te hoog om een smeekeling te worden bij hen, die hij had grootgebracht.

Een half uur later gebeurde het, dat de oudste zoon zijn vader zag komen. Hij hield juist toezicht bij het bouwen van een groote voorraadschuur, die hij in 't bijzonder voor zijn eigen oogst wilde inrichten. Hij vond het onaangenaam, dat juist nu zijn vader kwam, want hij voelde duidelijk, hoe een eigenaardige, diepe schaamte hem het bloed naar de wangen deed stijgen. Was zijn vader dan meteen zijn geweten, dat hij de bijna voltooide schuur niet meer met dezelfde oogen kon aanzien als een oogenblik geleden nog? „Al het mijne is het uwe”; ja, zoo zei vader altijd, maar hij, de zoon, ging scheidsmuren oprichten.

„Ach, dwaasheid! een mensch wil toch wel ééns zelfstandig worden; vader is nog uit een heel andere eeuw dan wij, en bovendien, wat ik doe is geen kwaad, en onze goede verstandhouding behoeft daardoor niet verbroken te worden. 't Is ook vader zelf geweest, die mij volle vrijheid gegeven heeft, om naar eigen goeddunken te handelen”

„Ook als het in strijd is met de liefde?” Was dat zijn vaders stem, of die van zijn geweten? Of waren die twee toch hetzelfde?

De zoon voelde een verwarring over zich komen, die hij snel en krachtig beproefde weg te redeneeren, maar toen zijn vader voor hem stond, was hij toch zich zelf nog niet geheel weer meester en het aanklagende schaamtegevoel had hij ook niet kunnen wegpraten met luidklinkende algemeenheden.

Daardoor voelde hij zich plotseling weer als kind tegenover zijn vader, als een kleine jongen, die niet anders doen kan, dan den grooten man gelijk geven.

„Vader is ouder geworden,” dacht hij, „maar hij is nog niets veranderd. Zijn kracht is ongebroken en zijn oog nog niet vermoeid, en ik had hem liever overal elders willen ontmoeten, dan juist bij dit werk.”

Zesde Kerstboel: 16

Daarom zei hij geen woord over het nieuwe gebouw tegen zijn vader, hoewel hij de verwonderd vragende blikken voelde, die eerst op de korenschuur en daarna op hem gericht werden. Ook zag hij het leed schaduwen over het oude gelaat voor hem en weer werd 't hem vreemd te moede, zoo, alsof hij zich buigen moest, heel diep: „Vader, vader, het is een vergissing, dit alles; neen, diep in mijn hart heb ik dit nooit gewild; vader, ik wil weer heelemaal uw zoon zijn, en terugkomen van mijn eigen wegen.”

Maar er kwam geen woord over zijn lippen en hij boog zich niet, hoewel hij wist, dat zijn vader er op wachtte, een seconde, een minuut, die een eeuwigheid in zich sloot.

„Je moet toch vandaag eens naar mijn wijngaard gaan zien,” kwamen eindelijk de woorden van den vader door de zware stilte heen. „Mijn hart zegt me, dat 't daar niet alles in orde is, en jongen, je weet, 't is altijd de glorie van ons geslacht geweest, dat vreemde handen er niet voor behoefden gehuurd te worden. Daarom kom ik je vragen, of jij er vandaag niet wilt gaan werken.”

't Moest toch wel een zeer beslissend oogenblik geweest zijn, dat de zoon daar straks had doorgemaakt, en alle goede geesten, die toen om hem zweefden, waren nu zeker op de vlucht gegaan, want de zoon was weer geheel in zijn oude spoor van denken teruggekomen. De verwarring was geweken, het onverklaarbare schaamtegevoel ook. Rustig en kalm, als een meerdere bijna, stond hij tegenover zijn vader. „Vader wordt toch oud,” dacht hij.

„Hij ziet niet in, dat andere tijden ook andere eischen stellen. Vroeger kon alles wel draaien om één zoo'n wijngaard; toen kon men denken, dat de gansche schepping stond of viel met het wel en wee van onzen hof, maar wezenlijk, dat kan nu niet meer. Hoeveel dingen zijn er niet om 't leven te vullen. Maar dat ziet vader niet; hij wil alles houden, zooals 't eens zijn ideaal was. Ja, vader wordt oud; de tijd ontschiet hem, en hij kan niet mee.”

De zoon meende werkelijk in zijn hart iets van hoogvoelend medelijden te bespeuren, met dien ouden man, die alleen overgebleven was, vast en sterk als een rots, terwijl alles om hem heen reeds was